

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת שלח תשפ"ד

שמות יהודיים

תוכן

א' - משמעותו של שם / א

ב' - שינוי השם / ג

ג' - שינוי על ידי השם / ו

היא דבר מדהים ביותר! כיצד זה יתכן? האמא אוכלת דגים, אפונה ולחם, היא שותה חלב, ולבסוף נולד ילד. מזה עשוי התינוק. הוא אינו מגיע מהאמא, אלא מהחומרים שהיא אוכלת. היא אוכלת תפוחי אדמה, ומזה נולד תינוק. מבחינה כימית, זו האמת לאמיתה.

אז גם כיום, הלידה היא נס של ממש! בכל פעם שתינוק נולד, זוהי הזדמנות לצחוק בפניהם של מאמיני האבולוציה. הם טוענים שזה קרה בטעות. 'המציאות של רבייה התפתחה במהלך השנים, באמצעות מוטציות גנטיות אקראיות'. איזו טענה מצחיקה ומגוחכת! ההסתברות שרבייה מתרחשת בטעות, קטנה יותר מהסתברות שהמכונה הגדולה והמורכבת ביותר בעולם תתפתח בטעות.

מקין ועד קריינדל

כאשר התרחשה הלידה הראשונה בהיסטוריה, חוה, שהיתה מוצפת בהתרגשות עזה ובשמחה אדירה, קראה לבנה בשם שיציין את המאורע הזה: "קְנִיתִי אִישׁ אֶת ה'" - קניתי בן אדם מאת ה'. היא קראה לו בשם הזה כדי להזכיר את התדהמה והאושר שמילאו אותה כאשר היא ילדה את האיש הזה.

אגב, כמה חבל על אלו שקוראים את הפסוק הזה, וסבורים שמדובר בסיפור בעלמא, איזה חלק טריוויאלי מההיסטוריה שלנו. השם התורני הזה הפך ללימוד, להשקפה, שמצופה מכל אב ואם ללמוד אותם. גם אם לילד שלכם לא קוראים קין אלא קלמן או קריינדל, מה שזה לא יהיה, אבל בכל פעם שהאמא מביטה בבניה ובבנותיה, היא מזכירה לעצמה את שם-הזכרון הזה שניתן לילד הראשון שנולד בהיסטוריה, ומודה

א' - משמעותו של שם

השמות הגדולים

אחד העניינים יוצאי הדופן בתורתנו הקדושה הוא נושא השמות. היום אנחנו קוראים שמות מבלי להקדיש לכך מדי הרבה מחשבה ושיקול דעת, אולם בימי קדם הענין הזה היווה משימה רצינית. כמובן שגם היום שוקלים את הנושא: "האם כדאי לקרוא לתינוק על שם סבא פלוני או אלמוני?" "איזה צד חשוב יותר לשמח כעת?" - אבל זה לא כמו שזה היה פעם.

בימים עברו, ובפרט בראשית ההיסטוריה שלנו, לשם היתה משמעות גדולה בהרבה מכפי שיש לו היום, וקריאת השם נעשתה מתוך כוונות הרבה יותר גדולות. וזו הסיבה שהנושא הזה של קריאת שמות עולה שוב ושוב לאורך התנ"ך. לא מדובר בנושא שולי; בכל פעם שבה נולד ילד, התורה מספרת לנו בפרוטרוט מי נתן את השם, איזה שם ניתן, ומה השם הזה בא לבטא.

האירוע הגדול

והנה, אחת המטרות בקריאת שם של ילד, מטרה שנראית מובנת מאליה, היא שהשם משמש כזיכרון. לפעמים הוא מבטא רגש שהתלווה ללידה, כגון ביטוי של הכרת הטוב לקב"ה. כך נהגה אמנו הראשונה כשהיא קראה שם לתינוק הראשון שנולד אי פעם בתולדות ההיסטוריה האנושית: "וַתֵּלֶד אֶת קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת ה'" - פירוש, קניתי איש מאת ה'!

איזה אירוע גדול זה היה! הלידה הראשונה בהיסטוריה האנושית! למען האמת, גם הלידה מספר מיליון, מיליארד או קוֹדְרִילְיוֹן (מיליון פעמים מיליון)

נחמיה בן חכליה, הלא הוא נחמיה התרשטא. נחמיה נולד בתקופה של גלות בבל, וכשרואים את שמו ואת שם אביו, ניתן מיד לראות כיצד שמות אלו ביטאו תפילות עבור כלל ישראל. 'נחמיה' - ה' ינחם אותנו ויאמר לנו 'נחמו נחמו עמי' - תפילה שהגלות תגיע לקיצה, ועם ישראל יזכה לשוב לארצו ולתפארתו. הוריו הצדיקים של נחמיה קראו לו בשם הזה, ובכל פעם שקראו לו: "נחמיה, בא לאכול", "נחמיה, הגיע הזמן לקום", "נחמיה, עכשיו הולכים לישון", הם אמרו את שמו מתוך כוונה, כוונה לפירוש המילות.

זה לא כמו אצלנו. כשאנחנו קוראים למישהו: "נחמיה", זהו שם - ותו לא. ולפעמים אנחנו גם מקצרים את השם: "חמקה", ושוכחים את מקור השם. אבל הוריו של נחמיה קראו לו בשם הזה כתפילה. הוא לא נקרא על שמו של איזה דוד או סבא, אלא הם המציאו את השם הזה! והם התכוונו לפירוש המילות; בכל פעם שהזכירו את שמו, הם התפללו.

ישעיה ושייקה

כך גם לגבי שמו של אביו של נחמיה, 'חכליה', שפירושו 'חכה לה' - כלומר, ככל שהגלות תהיה קשה ומרה, המשך לפנות לה' ולהתפלל לישועתו.

הנה לנו אב ובנו, ששמותיהם מציינים יסוד גדול ביותר של פניה להשי"ת; הם חיו בגלות, והתפללו לקב"ה באמצעות שמותיהם. האין זה דבר נפלא ביותר?

נניח ויש לכם בן בשם ישעיה; בכל פעם שאתם קוראים לו, תוכלו לכוון לפירוש המילות - 'ה' יושיע אותך!" האין זו דרך עבודה נפלאה עבור אמא החפצה להתעלות?

בשבילה, הוא אינו "שייקה" בעלמא. כאשר היא אומרת את שמו, היא חושבת: "ישעיה, שה' יושיע אותנו. שיעזור לו לגדול בבריאות איתנה ולחיות חיים ארוכים. שיהיה איש עשיר. שיהיה תלמיד חכם. שיזכה לשידוך טוב. שיזכה לכל הדברים הטובים".

דרך חיים נפלאה

היא מתפללת לא רק מתוך הסידור או בשעת הדלקת נרות, אלא גם כשהיא קוראת לבנה לבוא ולאכול ארוחת ערב: "ישעיה, בא לאכול" - היא חושבת: "ה' יושיע אותך מכל צרה. שלא תחנק חס ושלום מהאוכל שתאכל כעת, שגופך יספוג בצורה טובה את כל האוכל, ושתהיה רק בריא ועשיר". האין זו דרך נפלאה לקרוא לבן שלך לבוא לשולחן?

להשי"ת: "ברוך ה'! הקב"ה נתן לי מתנה כל כך גדולה - בן אדם!"

גם אחרי שהם מתחננים ועוזבים את הבית, לפעמים האמא פוגשת את בנה או בתה הנשואים ברחובה של עיר, והיא מזכירה לעצמה את השם 'קין', אותו שם-זיכרון, וחושבת: "אה! ברוך ה'! בני! בתי! קניתי איש את ה'!" זו הדרך לקחת את התורה הזו ולהשתמש בה כלימוד, כהוראה; הלא זהו הפירוש של המילה 'תורה' - הוראה. השם 'קין' הופך אפוא לזיכרון עבור כל צאצאינו.

שמות ותפילות

והנה, למרות שהכוונה הזו בקריאת שמות - הווי אומר, כדי לשמש כזיכרון עבור רעיון מסוים - היא בוודאי אמיתית, צריך לדעת שישנה תכלית נוספת שאליה כיוונו הקדמונים כאשר בחרו שמות לבניהם ובנותיהם. מעבר לענין הזיכרון, השם שימש גם כתפילה.

בכלל כוונתה של חוה בקריאת שם בנה 'קין' היתה, שהיא רוצה שבנה יהיה 'קונה' - אדם שעובד וקונה קניינים בעולם הזה. שכן זוהי תכלית העולם הזה - לקנות את כל אותם הדברים שמכינים את האדם עבור העולם החשוב באמת.

השם קין ביטא אפוא את תפילתה של חוה: "ריבונו של עולם, לא ילדתי את התינוק הזה רק כדי שישמש לי כ'בובת משחקים'. ילדתי אותו כדי שהוא יפעל וישיג למענך. ולכן, ריבונו של עולם, אנא עזור לו להיות 'קונה', שיקנה וישיג את כל הקניינים הטובים, כל המעלות הטובות. עזור לו לקנות את כל הדברים שיכינו אותו לעולם הבא".

נמצא ששם משמש תפקיד כפול. כל שם יכול לשמש כזיכרון, והוא יכול לשמש גם כתפילה. ניקח לדוגמא את השם 'עזריה' - השם הזה יכול להתפרש כ: "עזרני ה' כשבני נולד". לאחר שהאמא קיוותה והתפללה לפרי בטן, ובסוף זכתה להגשמת בקשתה, היא מכריזה: "עזריה - עזרני ה'. הוא שמע את תפילתי ועזר לי". ובנוסף, השם הזה הוא גם תפילה: "שהשי"ת תמיד יהיה בעזרו של בני". כך גם לגבי השם 'חנניה': יש בו זיכרון של הודיה: "השי"ת העניק לי בן - בחן ובנועם" וכן תפילה: "ריבונו של עולם, אנא תנהג עם בני הקטן בחן".

מתפללים לנחמה

בחלק מהמקרים זו לא היתה תפילה רק עבור הבן, אלא עבור האומה היהודית כולה. לדוגמא, שמו של

כל השמות היהודיים הללו, שמות של תורה, מבטאים מעלות נחשקות בעבודת ה', שעליהן אנחנו מתפללים. אנחנו זקוקים לקין, ליהודה, נחמיה, דוב, זאב ואריה - לכל מיני שמות ותפילות.

זה רעיון לא רע - לתרגל את הענין הזה מדי פעם. ולא רק אבות ואמהות כלפי ילדיהם; בכל פעם שאתם מזכירים את שמו של יהודי, באפשרותכם לכוון לבחינת התפילה שקיימת בשם הזה. נכון שזה לא קל, אבל זה שווה את זה. כי זוהי מהותו של שם של תורה; כך עשו אבות אבותינו בקוראם שמות אלו - הם עשו ככל יכולתם להשתמש בשמות כדי להזכיר לעצמם את הקב"ה, ולהתפלל אליו.

ב' - שינוי השם

כח ההתנגדות

הבה ננסה כעת לקחת את הנושא הזה צעד אחד קדימה. כולנו זוכרים את מה שעשה משה רבינו לפני ששלח את יהושע יחד עם שאר המרגלים, למשימת הריגול בארץ כנען. משה חשש שיהושע עלול להיכנע ללחץ של המרגלים, ולכן הוא דאג להכין אותו מראש לניסיון הקשה.

יש לזכור שהמרגלים היו אנשים גדולים, ולכן לא היה זה פשוט עבור יהושע להתנגד לדעת הרוב. אין זה קל עבור המיעוט לשמור על עמדתו אל מול הרוב - בפרט כאשר אתה עומד מול רוב שמורכב מאנשים שאתה חש כלפיהם כבוד בתור אנשים נכבדים ובעלי חכמת חיים. לכן חשש משה שיהושע לא יהיה חזק מספיק כדי להחזיק מעמד נגד גישתם.

מה עשה אפוא משה? כיצד תכנן להעניק ליהושע את הכח לשמור על בהירות המחשבה, כדי לעמוד בפני ההתנגדות שתהיה לו? הוא העניק לו שם חדש! "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֶׁעַ בֶּן נֹון יְהוֹשֻׁעַ" (במדבר יג, טז). כולם יודעים כיצד חז"ל מבארים את השם הזה (סוטה לד, א) - היתה זו תפילה: "י-ה יושיעך מעצת מרגלים". שלא תושפע מדעתם. כך מבארים חז"ל, שמה רבינו השקיע בתפילה עבור יהושע.

שם של כבוד

אך האמת, שזה לא כל הסיפור, כי שם הוא לא רק תפילה. כשמה הוסיף את האות 'י' לשם הושע, כוונתו היתה להוסיף ליהושע כבוד והדר. הוא רצה שיהושע יחוש את חשיבותו, וישאב מתוך עצמו את תעצומות

הנה לנו אבא ירא שמים. הוא לא אומר: "יידלה, בוא לכאן". אולי כן, אבל מדי פעם הוא קורא לו יהודה. "יהודה! תוציא בבקשה את האשפה". וכשהוא אומר את השם 'יהודה' הוא מכוון: "שהוא יודה וישבח את השי"ת". בלשון הקודש, האות ה' של 'הפעיל' נשאר גם בלשון עתיד, כמו 'הוסף'. בדרך כלל אנחנו אומרים 'יוסף' - הוא יוסיף, או 'יודה' - הוא ישבח, אבל במקרים רבים, האות ה' נשארה גם בלשון עתיד, וכן הוא בשם 'יהודה', שמשמעותו - הוא ישבח. אבא טוב משקיע מעט מחשבה כשהוא קורא לבנו בשמו: "אני מתפלל לריבונו של עולם שיידלה שלי יעסוק כל חייו בשבח והודאה להשי"ת".

לומדים אנו אפוא ששמות יהודיים הם למעשה תפילות יהודיות. אם כן, מדוע יהודים קוראים לבניהם בשמות של בעלי חיים כגון דוב, זאב ואריה? התשובה היא שזוהי תפילה. הם מתפללים שבנם יזכה למעלותיהם של בעלי חיים אלו.

עוצמה, גבורה ורעב

כן, בהחלט. לפעמים יהודי צריך להיות דוב או אריה או זאב. אם אתה הולך ברחוב בשעת לילה, ורואה בהמשך הרחוב דוב גדול שהולך לכיוונך, אין ספק שאתה לא תיגש אליו ותלחץ את ידו. גם אם הדוב נמצא במרחק חמש רחובות, אתה תעצור מונית ותורה לנהג לנסוע לכיוון ההפוך. ואם אין מונית, אתה תטפס על עמוד טלגרף. כי אתה יודע שעם דוב לא מתעסקים! יהודי צריך להיות דוב - איש חזק ועוצמתי, שמוכן להילחם למען כבוד שמים.

אריה! יהודי צריך להיות אריה. עליו להיות נחוש וחסר-מורא כמו אריה. היהודי יעבור הרבה ניסיונות בחיים; יהיה עליו להתעמת עם אומות שונות ותרבויות מגוונות, וכדי לשרוד ולהישאר נאמן לה' ולתורתו, הוא מוכרח להיות אריה - לא לפחד, לא להיכנע, ולא לזוז כי הוא זה מדרכו.

זאב! יהודי הוא זאב. הזאב רעב תמיד, ויהודי נאמן רעב תמיד למצוות. הוא רעב לעבודת ה'. הוא לא עובד את ה' כמו אדם שמכריח את עצמו לעשות משהו! לא! יש לו תאבון גדול לעבודת ה', תאבון של זאב. כשזאב טורף כבש, הוא לא עושה זאת 'לשם מצוה', כמו אדם שאכל הרבה בערב שבת, וכעת, בסעודת ליל שבת, הוא שבע עד להתפקע; הוא לא מסוגל להכניס שם דבר לפה; אבל מה אפשר לעשות? הוא צריך לשבת ולאכול סעודת שבת, אז הוא אוכל עוד קצת. לא! הוא רעב למצוות. זוהי משמעותו של שם זה.

לבושה בחצאית שמכסה את ברכיה, היא מסמיקה מרוב בושה, כי כל הנשים ברחוב מצביעות לעברה ואומרות: "ראיתם את האשה המיושנת הזו?" בימינו, אפילו כדי לכסות את הברך היא צריכה להיות 'קדושה מעונה'!

מהי 'הערכה-עצמית'?

שמו של יהושע מלמד אותנו אפוא את אשר מוטל עלינו לקנות; כל יהודי ירא שמים - גם הגדול ביותר - חייב לבנות בתוך דעתו מאגר של הערכה-עצמית; עליו להכיר את גדולת עצמו ולרכוש בטחון-עצמי שילווה אותו בכל מקום ובכל עת.

אך לפני שנמשיך, עלי להבהיר נקודה חשובה, כי כיום, זורקים את המונח בחופשיות רבה מדי, ובאופן בעייתי. בבית מדרשנו, כאשר אנחנו מדברים על 'הערכה-עצמית', כוונתנו אינה ל'הערכה-העצמית' של פרויד. מהותה של הערכה העצמית של פרויד היא, שהאדם צריך לחיות עבור ביטוי-עצמי אישי; לבטא את ה'אני' ללא כל עכבות ומעצורים; הווי אומר, הערכה-עצמית שמעודדת את התשוקות הגרועות ביותר, את הרצונות הבסיסיים ביותר, את סיפוק הדחפים הנמוכים ביותר של האדם. ההערכה-העצמית של פרויד פירושה שאתה כלב.

הפסיכולוגים והמטפלים שמשגעים את השכל עם ההערכה-העצמית של פרויד הורסים בני אדם. אני זוכר מקרה שארע לפני שנים. היתה אשה שלא הרגישה טוב, אז היא הלכה לפסיכולוג, שלימד אותה לסלק את כל העכבות, את כל המעצורים שלה. אגב, מדובר באשה שומרת תורה ומצוות, אותה הכרתי היטב ואף הערכת אותה מאוד. ומה קרה? זה התחיל כך. כשהשכן הזיז את מיכל האשפה שלה ממקום ולמקום והצליח להרגיז אותה, היא פתחה את החלון וקראה לעברו שלל של מילות גנאי, תוך שהיא מנבלת את פיה. בכך היא צייתה לדברי הפסיכולוג ש"אין מעצורים". הרי לנו הערכה-עצמית פרוידיאנית במיטבה. משם הפכו הדברים מגרועים לגרועים יותר, עד שלבסוף בעלה כבר לא היה מסוגל לחיות אתה. המסקנה שעלתה מאליה היתה גט. ולמה? כי היא ביטאה את ה'אני' שלה.

לא! לא זהו ה'אני' שעליו מדברת התורה. הערכה-עצמית של התורה פירושה הגדולה העצומה הקיימת בתוך כל אחד ואחד מאיתנו, הצלם אלקים, החלק אלו-ה ממעל, הפוטנציאל האינסופי הקיים בנו. להפך, הערכה-עצמית זו של התורה היא זו שמעניקה לאדם את הכח הדרוש לו כדי לרסן את תאוותיו ולהתגבר על

הנפש לעמוד איתן על עמדתו. כשהעניק לו שם חדש ומכובד יותר, הוא בכך אמר לו: "מעתה, שמו של הקב"ה נמצא בתוך שמך, וכבוד זה יחזק אותך ויסייע לך להתגבר על כל מכשול שתעמוד בפניו".

"תזכור מי אתה!" - זה מה שמשם רבינו רצה להגיד ליהושע. להתפלל זה מצויין, אבל בנוסף לכך, האדם צריך להעריך את עצמו. "אדם שיודע שהוא נשמה, שהקב"ה נפח לתוכו חלק מגדולתו יתברך", אמר משה, "זהו אדם שיש לו את הכבוד העצמי והבטחון העצמי שלא להתקפל בפני העומדים נגדו. י-ה יושיעך! ה' נמצא אתך! אם תכיר בכך, אם תדע ותבין מי אתה, תוכל להשיג כל מה שרק תרצה".

נמצא שהמטרה החשובה ביותר של שמו החדש של יהושע - הוספת שם ה' אל תוך שמו - היתה כדי שהוא יכיר בערך האמיתי של עצמו, שידע כמה הוא חשוב ויקר, וזה יתן לו את האומץ לעמוד איתן ולא להיכנע לדעותיהם של אלו שמנסים לדחוף אותו לכיוון הלא נכון: "יש בקרבך את שמו יתברך, וזה אומר שיש בך כוחות בלתי מוגבלים".

צניעות והערכה-עצמית

ואל תחשבו שהענין הזה היה מיותר. אילו משה לא היה עושה כן, אילו יהושע לא היה מכיר בערך העצמי שלו ומעודד את עצמו, מי יודע מה היה עולה בסופו? לא היה זה ענין של מה בכך לעמוד איתן מול האנשים הגדולים הללו. משה ידע כי מלבד התפילה, מן ההכרח הוא לעורר את יהושע בעצמו להכיר בגדולתו; כך, כשתגיע שעת הניסיון, יהיה לו את העוז והאומץ לעמוד איתן אל מול כח ההתנגדות של הרוב.

זהו יסוד חשוב ביותר עבורנו, שכן זהו נושא בעייתי ביותר עבור היהודי בן זמננו - הוא אינו מכיר בערך עצמו. גדולתו של כל יהודי היא עצומה ביותר, מעבר להשגתנו, אבל אם לא נכיר בגדולה הזו, אם לא נלמד את הנושא, אזי לא יהיה לנו את עמוד השדרה לעמוד אל מול העולם שבחוץ, כי חסר לנו הכבוד העצמי. ומי שאין לו עמוד שדרה - מתקפל; הוא מתכווץ מול הרוח של הרחוב הנוכרי. הוא נרתע בפני יהודים אחרים שאומרים שהוא פנאטי. אפילו כשהוא נמצא בחברתם של ידידיו - אין לו מספיק הערכה עצמית כדי לעשות את הדבר הנכון.

מדוע בימינו, נשים יהודיות רבות כל כך אינן מקפידות על צניעות הלבוש כפי שהיה בימי קדם? כי נדרש לשם כך חוסן והערכה עצמית. האשה המסכנה נמצאת בשדה קרב. כשהיא פוסעת ברחובה של עיר,

ומה עם שם אביו? סתור הרס אפילו את שמו של אביו. 'מיכאל' נקרא כך על שם שעשה את הקב"ה מך. 'מך' פירושו שפל ונמוך, כמו שכתוב בפסוק "וְכִי יִמּוֹךְ אֶחָיִךְ" (ויקרא כה, לה). הקב"ה עומד כעת להכניס אותם לארץ ישראל בהצלחה גדולה, אבל מה אומר סתור בן מיכאל? "לא, אל תנסו! חכו מעט. בואו ננסה בפעם אחרת. זה מדי מסוכן כעת. יש שם נפילים! הם חזקים כל כך, ואנחנו נושמד. הם יטבחו בנו ללא רחם". כך, במקום להגדיל ולרומם את הקב"ה, סתור בן מיכאל הקטין והחליש אותו, וסתר את תוכניתו.

שמות של אצילות וריקנות

אלא שיש הטועים בהבנת דברי הגמרא הללו. האם באמת יתכן, שאותו 'איש שם', אדם בעל שם טוב, נקרא בשם כל כך גרוע? הלא זהו השם שניתן לו עם לידתו. היתכן שאמו תקרא לו בשם שכזה, 'סתור' - אדם שיסתור את תוכניותיו של השי"ת? ומה עם השם מיכאל? שאדם יקרא לבנו 'מי שיעשה את הקב"ה מך'? זה לא יתכן. מגוחך בעליל לומר דבר כזה.

אני בטוח שכאשר אמו של סתור נתנה לו את שמו, כוונתה היתה ל"יִשָּׁב בְּסֵתֶר עֲלֵיוֹן" (תהילים צא, א) - ה' הוא זה שמגן עלי, אני יושבת בצילו; והיא ציפתה שהוא אכן יתעלה ויהיה ראוי לשם הזה. אמו של סתור קיוותה שהוא יהיה אדם שיבטח בה', שיאמין בו ויאמר: "אִם חִפֵּץ בְּנוֹ ה' וְהֵבִיא אֶתְנוּ אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת וּנְתַנֶּה לָנוּ... אֶל תִּירָאֵם!" היא התפללה שהוא יהיה חזק ואיתן כמו כלב ויהושע, ויצליח לעמוד בפני כל ההתנגדויות. כך גם בנוגע לשם 'מיכאל'. פירושו של שם זה הוא: "מי כא-ל - מי דומה לה' אלקינו". זהו שם נפלא, מלא באמונה. אלא שהוא לקח את שמו ושינה אותו.

אלא שזה עלול להישמע כמו משחק מילים. שהוא ישנה את שמו? איך יתכן הדבר?! אמו לא התכוונה לכך. התשובה היא שהוא בחר ללכת בדרך אחרת, וכעת אנחנו יודעים למפרע שזה מה שהוא עשה מעצמו. במקום להתרומם ולעמוד באתגר מתוך כבוד ובטחון עצמי כפי שעשה יהושע, הוא הפך את עצמו ל"סתור - ססתר מעשיו של הקב"ה" (א.ה. ראה זוהר בראשית נח, ב).

זהו אחד האתגרים שבפניהם אנחנו ניצבים כאן בעולם הזה - לממש את הפוטנציאל הגלום בשמנו, לערכים שהשם שלנו - יחד עם כל השמות היהודיים - מבטאים.

היצרים המרושעים שמתעוררים מפעם לפעם בנפש האדם. היא מעניקה לאדם את החוסן להתגבר על כל המכשולים. וזה מה שמשה רבינו לימד את יהושע כששינה את שמו: "י-ה יושיעך" - "הכר את גדולתך, וזה מה שיעצים אותך".

הכר את גדולתך

כשאתם קוראים את הסיפור הזה, אל תחשבו שהוא מיועד רק עבור יהושע - הוא מיועד עבורך. לא משנה אם קוראים לכם חיים או חנה, ברוך או בלימא, כל יהודי חייב להיות גם יהושע - כל איש ואשה, כל נער ונערה, חייבים לפתח הערכה-עצמית ובטחון שעל ידם יצליחו לעמוד מול ניסיונות החיים, ויצליחו.

כמו שכתוב: "אל תהי רשע בפני עצמך" (אבות ב, יג) - אין מושג של אדם שאינו חשוב, ובוודאי שאין מושג של יהודי שאינו חשוב. כל יהודי הוא מלא במעלות נפלאות ויכולות נפלאים. זוהי נקודה מרכזית בכל הנושא של חינוך - חינוך ילדינו כמו גם חינוך עצמנו - להחדיר באדם את ההכרה בגדלות העצומה הטמונה בו, ולגרום לו לראות בעצמו את האדם המרומם אשר ממתין לצאת מן הכח אל הפועל.

מה קורה למי שאינו מכיר את גדולתו העצמית? זה מביא לידי טעויות איומות! לכל המרגלים היו שמות נפלאים ומחזקים, אלא שהם לא ניצלו אותם, הם לא הכירו בגדולת עצמם; הם לא הבינו שהם "אֲנָשֵׁי שָׁם" - ובכך המיטו חורבן על עצמם ועל כלל ישראל.

שמות שהתקלקלו

כך מלמדים אותנו חכמינו. הם אומרים ששמותיהם של המרגלים התהפכו מטוב לרע. "אמר רבי יצחק, דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מרגלים על שם מעשיהם נקראו" (סוטה לד, ב). הם קיבלו שמותיהם על שם מעשיהם הרעים.

מהי הדוגמא שהגמרא נותנת? "סתור בן מיכאל" - הוא היה אחד מהמרגלים, ומשמעותו של שמו היא: "סתור - שסתר מעשיו של הקב"ה". הוא הרס וסתר את מעשי ה'. הקב"ה עמד להביא את עם ישראל אל תוך האושר הגדול שבארץ ישראל, כאשר לפתע קם סתור והפך למכשול, לסתירה, ואמר: "לא, אל תיכנסו", והניא את ליבם של ישראל מלהיכנס לארץ. בכך הוא סתר והרס את כוונת השי"ת.

שר-נסִיך, בעומדך מול מלאכים ומול בני אדם. באמצעות הכבוד שהשם הזה מקנה לך, אתה תישאר נסיך לעד. גם כשאתה מתמודד עם המכשולים הגדולים ביותר - אפילו מול מלאך! - אל לך לומר: "זבכך, עומד מולי מלאך. מה יעזור לי להתנגד?" לא ולא! ישראל הוא אחד שיודע מי הוא. הבטחון כי הוא איש חשוב, והוא יכול להצליח, הוא זה שמחזק ומחזיק אותנו, ושמע מעיד בפניו שיש בו את הכח להצליח.

אצילות עולמים

אל תזלזלו בזה! זו הסיבה שכל יהודי צריך לזכור מאין הוא בא, ולעולם לא לשכוח את אצילותו. עליו להיזהר לא לשקוע אל מתחת למדרגה ששמו מחייב אותו. שם זה צריך לעמוד בקדמת מחשבותינו, כי כל האומץ, כל הבטחון העצמי והעוצמה שלנו, באים מכח שם זה. לכן השם 'ישראל' ניתן לנו, כדי שנזכור את השם הזה תמיד, ובכך נתחזק ונתעצם אל מול כל האתגרים והיריבים.

'ישראל' הוא לשון עתיד - כלומר, עלינו לזכור שאנחנו שרים, נסיכים, לאורך כל הדורות, בכל המצבים, ואל מול כל האתגרים. לא משנה מי ומה יעמוד בפניך, יש לך את הכבוד העצמי וההערכה העצמית הנחוצים לך כדי לעמוד בכל הניסיונות. כל ההערכה-העצמית, כל הבטחון-העצמי שכל העולם מחפש - טמונים בשם הזה, כי יש בנו את הכח של 'ישר' - באמצעות שם ה' - 'א-ל', שעומד על ידיו ומחזק אותנו.

חזקים מול הצלב

וזו הסיבה שבני ישראל, בניו של יעקב אבינו, לעולם לא נכנעו. כל העולם כולו היה נגדם, אבל לא היתה לכך כל השפעה על היהודי, שהיה מחוזק בוויטמינים של הערכה-עצמית הנובעת מהשם 'ישראל'. היהודי לא נכנע, אפילו בפני המוות. בעודו עומד על מוקד האוטו-דה-פה בכיכר העיר בספרד, הכומר היה ניגש אליו כשבידו צלב גדול, ומציע לו: "אם תנשק את הצלב, נרחם עליך ולא נשרוף אותך חי". זה היה נחשב טובה גדולה מאוד מצידם של הנוצרים הרחמניים... במקום לצלות אותך באיטיות, הם ישספו אותך בו במקום. אבל הבן-ישראל לא הסכים להיכנע!

אפילו במצבים שבהם הם יכלו להציל את חייהם, אפילו אז הם לא נכנעו. לבן-ישראל היתה הערכה-עצמית, והוא הסכים בשמחה שיסרקו את בשרו במסרקות של ברזל, כי הוא ידע מי הוא. האומה כולה ידעה מה הפירוש להיות בן-ישראל.

ג' - שינוי על ידי השם

השם של כולנו

כעת בוודאי תשאלו אותי לגבי שמות אחרים - ובכן, אם היו משלמים לי על שעות נוספות היינו יכולים לשבת כאן כל הלילה ולדבר על שמות שונים ומגוונים. למה לא? היינו מאוד נהנים, כי כל שם אפשר לפתור לטובה; כל שם הוא זיכרון להשקפה, לערך, שמעודד אותנו.

אגב, אני ממליץ לכל אחד להתחיל לחשוב בצורה כזו, בכיוון הזה. הלא בין כה וכה אתם משתמשים בשמות הללו. אם אתם חיים בין יהודים יראים ושלמים, בוודאי יוצא לכם לומר שמות של תורה כל הזמן. בצלאל - אנו חיים בצלו של א-ל. עמרם - עמי שיין למי שרם ונישא. יוכבד - ה' הוא הכבוד שלי. זה מוסיף טעם וצבע ליום שלנו, בכל מקום אליו אנו הולכים; מי שמחפש את זה, ישאב חיזוק מהשמות השונים שעם ישראל הוריש לדורות הבאים. זה מוסיף רגש לחיים!

אבל ישנו שם אחד שעליו מוטל עלינו לחשוב בכל עת ובכל שעה. אחד משמות התורה שיין לכולנו. לא משנה איך קוראים לך - גם אם למרבה הצער עדיין קוראים לך ג'פרי או סוזן, עדיין ישנו שם אחד של כבוד, של עידוד ושל הערכה-עצמית אמיתית, ששיין לך. מה שלא יהיה השם שלך, שמך הוא גם 'ישראל' - 'וְבָשָׁם יִשְׂרָאֵל יִכָּנֶה' (ישעיה מד, ה). זהו השם היפה מכל - ישראל!

אבירים ומלאכים

בימי קדם, עם ישראל למד את שמו, וחי מתוך ההשקפה שהשם הזה מבטא. מהו פירוש של שם 'ישראל'? זהו שם של אצולה! 'ישראל' הוא הנסיך, ה'שר' של העולם. 'כִּי שְׂרִיתָ' - מונית לאביר, לשר, וכעת אתה מסוגל לכל דבר.

מתי קיבלנו את השם הזה? יעקב אבינו נאבק במלאך, ולא נכנע. אמנם יעקב היה בעל כח גדול, עד כדי כך שהוא הצליח לגלול את האבן מעל פי הבאר, אבן שבאופן רגיל היה צורך בכל הרועים כולם. הוא היה איש חזק, בכלל לא 'נעבעכ'ל'. אבל כח זה אינו שווה כלום כשהיריב הוא מלאך! הצלחתו של יעקב אבינו נבעה משכנוע פנימי. הוא זכר את מה שה' הבטיח לו - "וְהָיָה אֲנֹכִי עִמָּךְ". הוא הכיר בערך עצמו, ולכן הוא לא הסכים להיכנע.

וזה היה המעמד שבו הוא קיבל את שמו. הקב"ה אמר לו: "כִּי שְׂרִיתָ עִם אֱלֹקִים וְעַם אֲנָשִׁים וְתוֹכַל" - אתה

תיאוריה מטופשת

ובעודו מהרהר בשאלה זו, תשאל אותו שאלה נוספת: מדוע כל גרעיני הפירות מתרופפים בשעה שהפרי בשל? כל הגרעינים משתחררים קמעא מאחיזתם. אם תנסה לאכול תפוח שאינו בשל - כמובן שלא היית רוצה לאכול אותו, אבל אם תנסה, תראה שהגרעינים אינם נופלים מתוכו; הם תחובים חזק בפרי. ואילו כשהפרי בשל, הגרעינים נושרים החוצה תוך כדי אכילה. למה זה ככה? האם זו טעות נוספת? טעות שהתרחשה בכל פרי ובכל ירק?

"כמובן שזו טעות", הוא יענה. "במשך מיליוני שנים התבצעו מוטציות גנטיות חופפות, עד שלבסוף התפתח מקרה אחד של תפוח שגרעיניו השתחררו, והתפוח הזה שרד - ..במקרה. המינים האחרים לא יכלו לשרוד, מכיון שלא הייתה להם את התכונה הזו, וגרעיניהם לא נשרו על מנת ליצור עצי תפוח חדשים".

והנה, בן-ישראל שחסרה לו העוצמה הקיימת בשם 'ישראל', נבהל מהצליל המלומד. הוא מתכווץ בחוסר נוחות נחיתית לנוכח רעיונות גדולים כמו 'מוטציות גנטיות', 'מיליוני שנים' וכן הלאה. אבל אצל בן ישראל אמיתי, זה גורם לו לצחוק. "תסביר לי בבקשה", הוא אומר לפרופסור, "כיצד שרדו אותם עצי פרי במשך אותם מיליוני שנים, אם לא הייתה להם את התכונה הזו? הרי לקח מיליוני שנים עד שהיא התפתחה?" זה כל כך טיפשי, כל כך ריק, כל כך שקרי. מי שניצב אל מול אידיאולוגיה כל כך מגוחכת, צריך להיות בן-ישראל אמיתי. וכך חיו בני ישראל מאז ומעולם.

מיהודים לז'ידים

מתי זה השתנה? כשאיבדנו את ההכרה-העצמית של גדולתנו ותפארתנו. הגיעה תקופה שבה העניינים החלו להשתנות, וזה קרה מאז ימי משה מנדלסון. מאז, יהודים החלו לשכוח מה המשמעות של להיות בן-ישראל. והיתה סיבה לכך. באותה תקופה, במדינות כמו גרמניה, צרפת ואנגליה, התנאים הגשמיים של אומות העולם השתפרו בשיעור ניכר. חלה התפתחות טכנולוגית ומדעית, ואנשים החלו לחיות חיי שפע. במקביל, כח ההשפעה של הכנסייה נחלש. קמה שכבה של אנשים אינטליגנטים, שחשבו באופן חופשי במידה מה, מה שגרם לרוח מסוימת שדמתה לרוח של סובלנות.

באותו זמן, יהודי גרמניה החלו להתרשל בלימוד התורה. בעבר, גרמניה הייתה מרכז של תורה; פעלו בה ישיבות רבות, ורבים מגדולי ישראל חיו בה. אבל כעת,

ולכן אף אחד לא חשב לחקות את דרכי הגויים, או להתבולל בתוכם. גם אם מקרה כזה היה קורה, לעתים נדירות ביותר, הייתה זו דמות שפלה שעם ישראל הצליח להשתחרר ממנה ולהקיא אותה מקרבו. אבל אצל המון העם היהודי - כולם היו גיבורי נפש, כי שמם העיד בפניהם על זהותם.

זה כל מה שאדם צריך לדעת בחייו בעולם הזה! לדעת שהוא בן ישראל!

חזקים מול הכופרים

אנשים שואלים אותי כל הזמן מה עושים כדי לפתח הערכה-עצמית. אני מקבל כל הזמן טלפונים בנושא הזה. אם אתה יהודי, עליך לדעת שהבסיס הראשון לבטחון עצמי הוא זה - "אני חלק מעם ה'!" מי שאף פעם לא למד לכבד את עצמו כיהודי, הוא בעל לב חלש; הוא מנסה להסתיר את זהותו כשהוא נמצא בין גויים או בין יהודים חילוניים. אבל מי שמעריך את מה שחשוב באמת, כשהוא לומד מה המשמעות של להיות בן העם הנבחר, המשמעות של "אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון", ברגע שהוא מבין את זה, הרי שלכל יהודי יש סיבה להתפאר ביהדותו. רק אלו שלא מבינים את המשמעות של להיות בן ישראל, שחסרים להם הקריטריונים האמיתיים, הם אלו שחסר להם בטחון עצמי.

כשאנחנו נזקקים לעמוד בפני התנגדות, אנחנו עושים זאת עם עמוד שדרה של בן-ישראל. ניקח לדוגמה יהודי שנאלץ להתעסק עם אחד ממאמיני האבולוציה. סטודנט יהודי פוגש את דיקן האוניברסיטה במסדרון, והלה תמה: "מה?! בעידן שלנו, עדיין יש מי שאינו מאמין באבולוציה?!"

עליך לאזור חיל כבן-ישראל, ולהעמיד את הפרופסור על מקומו. אני לא אומר שאתה צריך לירוק לו בפנים. אדם מכובד, אדם שבוטח בעצמו, אין לו צורך בדברים מעין אלו. אתה יכול לומר לו כך: "אתה מאמין באבולוציה? אמור לי אם כן, כיצד זה שבכל הפירות כולם, קל יותר לקלף אותם כשהם בשלים, מאשר כשהם בוסר?"

שאל אותו את השאלה הזו. האם זוהי טעות של האבולוציה? טעות שארעה בכל פרי ופרי? הבנה - כשהיא בשלה, קל לקלף אותה, וכשהיא עוד לא בשלה, קשה יותר לקלף אותה. נסו לקלף תפוז כשהוא ירוק ובלתי בשל. אי אפשר לקלף אותו.

איתנים אל מול כל ההבלים שהיצר הרע מנסה למכור לנו. השבוע, בלי נדר נעצור למשך רגעים ספורים לפני חתימת ברכת 'אוהב עמו ישראל', ונתבונן בגדולה המיוחדת שלנו, כחלק מהעם הנבחר של השי"ת.

שאלה:

מה התכלית של אמירת תהילים עבור אדם שזקוק לישועה? אני רואה שגם בני ישיבה מקדישים זמן לאמירת תהילים.

תשובה:

אכן, בני ישיבה אומרים תהילים. מדהים כמה בני ישיבה מתפללים עבור אחרים.

יש בזה מטרה כפולה. ראשית, כאשר אנו אומרים תהילים, אנו מראים בזה שיש לנו בטחון מוחלט בקב"ה, באשר הוא האחד והיחיד ששולט בכל, וגורלנו נמצא אך ורק בידיו. כאשר אנו פונים אל ה' בשעה שאנו או אחרים זקוקים לישועה, הדבר מביא לנו זכות כל כך גדולה, שהקב"ה אומר לנו: "בזכות האמונה והבטחון שלכם, אקבל את תפילותיכם ואתן לכם את מבוקשכם, כדי להראות לכם שבטחונכם היה מוצדק".

ויש גם נקודה נוספת. אדם שחוזר שוב ושוב על 'שירי דוד עבדך' - המזמורים הנפלאים והמרוממים של דוד המלך, הרי שבעל כרחו המילים משפיעות עליו במידה מה; מכיון שהוא צועד בעקבותיו - בעקבות מחשבותיו של דוד המלך, הרי שחלק ממחשבות אלו תופסות את דעתו של האדם, ובמשך הזמן אף משפיעות עליו ומרוממות אותו, וזוהי תועלת נפלאה מאין כמותה.

זו הסיבה שאנו מזכירים כל כך הרבה את מזמורי התהילים במהלך התפילה. "אשרי" - המילים שנכתבו על ידי דוד המלך, הוא אחד המזמורים המופלאים ביותר שנכתבו בתולדות ההיסטוריה, בהשפעת רוח ממרום. וכתוב במסילת ישרים (פרק כא) שכאשר אנו חוזרים שוב ושוב על מילים אלו והולכים בעקבותיו של דוד המלך, הדבר מעורר אותנו לאהבתו ה' ולחסידות אמיתית. ובזכות שני עניינים אלו - שבה' נשים מבטחנו, ולימוד הרעיונות וההשקפות של דוד המלך, הרבה גדול שלנו, הקב"ה מאזין לתפילותינו ומשלם לנו שכר.

כל הגדולים כבר חיו במזרח אירופה, וגרמניה נחלשה יותר ויותר כמקום תורה. כבר לא היו קיימים בה מרכזי תורה גדולים.

הצירוף של שני המצבים הללו - היחלשותה של גרמניה התורנית, ושגשוגם של הגויים הגרמנים, גרם ליהודי להתחיל לאבד את הערכתו העצמית. כעת הוא כבר לא היה יהודי; הוא היה ז"ד.

חוזרים אל הגדולה

ברגע שיהודי מזלזל בערך עצמו, ברגע שהוא אינו מבין מה המשמעות של ישראל, זה משנה את כל הסיפור, והוא מתחיל לשכוח. מי ששקוע אך ורק בתורה, מקבל תזכורות תמידיות מהו בן-ישראל, כי כל הגמרא, כל המדרשים, כל הספרות התורנית עסוקה בלהדגיש ולשנן את היסוד הזה, מה המשמעות של בן-ישראל. ולכן, כל עוד היהודים היו שקועים בלימוד התורה, היה להם את הבטחון לעמוד בפני הכל, אך ברגע שנחלשה רוח התורה, והגוי הפך לעשיר ומתורבת יותר, או אז הם החלו לאבד את אותו כבוד-עצמי אותנטי שתמיד היה מנת חלקו של היהודי התורני, וכאן החלה ההתבוללות.

הפתרון אפוא נעוץ בחזרה אל שמנו המקורי. עם ישראל צריך לשוב לכל ההשקפות והדעות הגדולות הכלולות בשם 'ישראל'. זו היתה התוכנית המקורית, שעם ישראל ידע תמיד מי הוא. זהו סודו של השם 'ישראל' - להוציא מן הכח אל הפועל את גדולתנו; הגדולה הטבועה וטמונה בקרבנו.

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

שמות של בטחון-עצמי

שמות של תורה הם מלאים משמעות, וכאשר אנחנו קוראים בשמותיהם של בני משפחתנו, ולא רק - זוהי הזדמנות גדולה לגדול ולהתעלות. בפרשת השבוע אנו למדים כמה חשיבות ייחס משה רבינו לנושא השמות, כאשר שינה את שמו של יהושע כדי להביא להצלחתו והצלחתו. השם של כולנו - 'ישראל', מעצים אותנו ומעניק לנו את הכח לעמוד